

ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ DERGİSİ

CİLT: I

MART 1985

SAYI: 2

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NİN 65. AÇILIŞ YILDÖNÜMÜ NEDENİYLE
TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANI NECMETTİN KARADUMAN'IN
"MİLLÎ EGEMENLİK" ADLI YAZISINI SUNUYORUZ.

MİLLÎ EGEMENLİK

NECMETTİN KARADUMAN

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı

Ülkemizde parlamento hayatının yüz yılı aşkın bir mazisi vardır. İlk Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nın kuruluş tarihi 19 Mart 1877'dir. Hakkında pek çok görüşler ileri sürülen bu parlamento, her şeye rağmen parlamenter sistemin başlangıcını teşkil etmesi itibariyle siyasal tarihimizin önemli bir dönüm noktasıdır.

Ne var ki, tarihimizin daha eski sayfalarında demokratik açıdan önem taşıyan dikkate değer bir başka olay yer almaktadır. 19. yüzyılın başlarında cereyan eden bu olayı demokratik alanda kaydedilen ilk girişim olarak nitelemenin yanlış olmayacağını düşünüyoruz. Bu yönden bakıldığında, hükümlerlik haklarının toplumun bazı kurumları lehine çok dar ölçüde de olsa sınırlandırılması yolundaki girişimlerin ülkemizde daha eski tarihlere kadar uzandığını söyleyebiliriz. 1808 yılında âyan'la merkezî hükümet arasında akdedilen "Sened-i İttifak" bu alanda atılan önemli bir adımdır. "Sened-i İttifak" la bazı siyasal hakların elde edilmesi ve yönetimin ilk defa bir ölçüde denetim altına alınması öngörülmüştü. Demokrasiye geçişin ilk belirtisi olan bu hareket, siyasal tarihimizin ilgi çeken bir sayfasıdır.

1877 yılında kurulan ilk parlamento, 1876 Anayasasının bütün kuvvetleri hükümdarda toplaması ve bu yüzden temsili rejimin uzağında kalması gibi nedenlerle uzun ömürlü olamamıştır. Bu parlamentonun 1878 yılında kapatılmasından 30 yıl sonra 1908 yılında ikinci bir parlamento deneyimi daha yapılmıştır. İkinci Osmanlı Meclis-i Mebusanı birinciye

oranla daha uzun ömürlü olmakla beraber, bunun da istenen başarıya ulaşması mümkün olamamıştır. Her iki parlamento düzeninin temelinde Millî Egemenlik kavramına yer verilmeyişi, halka inilemeyişi, özetle halk yönetim bütünlüğüne varılamayışi kanaatimizce başarısızlığın önde gelen nedenidir.

Millî Egemenlik kavramı Anayasa Hukukumuzda ve parlamentomuza ilk defa 1921 Anayasasıyla girmiştir. Bu Anayasanın temelindeki ana fikir "Millî Egemenlik" ilkesidir. 1921 Anayasasıyla saltanat kaldırılmıyordu ama, egemenliğin kaynağının artık hükümdarda olmadığı, millete intikal etmiş bulunduğu açıkça vurgulanıyordu. Bu nedenle 1921 Anayasasının Türk siyasal tarihinde ve Anayasa Hukukumuzda özel bir yeri ve anlamı vardır.

Atatürk'ü, bütün yaşamı boyunca hep millî iradenin kuvvetine ve üstünlüğüne, onun mucizevî karakterine inanmış bir lider olarak görmekteyiz. 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktığı zaman "Hâkimiyet-i Milliyeye müstenit yeni bir Türk Devleti kurmak" temel düşüncesini oluşturmuyordu. 20 Temmuz 1919'da Erzurum'da mücadele arkadaşlarına; "Açıkça söyleyeyim, şekl-i hükümet, zamanı gelince Cumhuriyet olacaktır" diyerek Cumhuriyetçi düşüncenin ana temelini teşkil eden Millî Egemenlik fikrini bir kere daha vurgulamıştı.¹ Her türlü başarının sırrının, her nevi kudretin gerçek kaynağının milletin kendisi olduğuna ilişkin kanaatı hiçbir zaman gücünü yitirmemiştir. Devlet düşüncesinin, tasarladığı sistemin kaynağındaki ana öge Millî Hâkimiyet ilkesidir. Atatürk'e göre, "İrade-i Milliye, bilumum efrad-ı milletin arzularının, emellerinin muhassalasından ibarettir.² Gerçek liderleri, bu arzuları, bu emelleri çok iyi hisseden, onlara en doğru teşhisi koyan kişiler olarak tanımlarken "Hakiki inkılâpçılar ya da halkçılar onlardır ki, terakki ve teceddüt inkılâbına sevk etmek istedikleri insanların ruh ve vicdanlarındaki hakikî temayüle nüfuz etmesini bilirler" demiştir. 22 Eylül 1924 tarihinde Samsun'da öğretmenlere hitaben yaptığı konuşmada "Bir heyet-i içtimaiyenin mutlaka maşerî bir fikri vardır. Eğer bu her zaman ifade ve izhar edilemiyorsa, onun adem-i mevcudiyetine hükmolunmamalıdır. O, fiiliyatta behemehal mevcuttur" diyerek toplumun yapısında saklı yüce iradeyi çok anlamlı bir biçimde açıklamıştır.³

¹ Mazhar Müfit KANSU, Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber (1. Cilt) s.

74.

² Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, s. 95.

³ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, s. 197.

Millî Mücadelemizin tam bir halk harekâtı olduğu kuşkusuzdur. Bu yapısal özelliği 1. Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne olduğu gibi yansımış ve meclis halktan aldığı büyük güçle olağanüstü bir parlamento niteliğinde görev yapmıştır. O kadar ki, yasama erki yanında yürütme erki ve hatta belli bir ölçüde yargı erki bu mecliste toplanmıştır. Bu mecliste fikirler her türlü kayıt ve şarttan uzak, alabildiğince serbesti ortamı içinde söylenmiş, millî mücadele ruhuna uygun bir biçimde çetin görüşmeler ve tartışmalar yapılmıştır. Atatürk, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin taşıması gereken niteliklerini mecliste yaptığı bir görüşmede şöyle belirtmişti: "Yüksek meclis sadece inceleme ve denetleme yapma niteliğinde bir meclis değildir. Bütün millet işlerine doğrudan doğruya el koyması düşüncesinden yanayız."⁴

Samet AĞAOĞLU, 1. Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne hâkim olan ana felsefeyi seçkin kalemle şöyle anlatmaktadır: "Bütün dünya tarihinde millet meclisleri arasında milletin kaderinde en küçük noktalara kadar, bu şekilde hâkimiyet ve iktidara el koymuş başka bir meclis gösterilemez. Ona bu yetki, yalnız birinci Esas Teşkilat Kanununda (Anayasa) yazılı olan 'Türkiye Büyük Millet Meclisi milletin kaderine kayıtsız ve şartsız hâkimdir' hükmünden gelmiyordu. Çünkü o meclisin kullandığı yetki, yazılı hükümlerle ilgili olmayan bir kaynaktan doğuyordu. İşte o kaynak 'Kuvay-ı Milliye Ruhu' idi."⁵

Gerçekten bu ruh, bir anlamda millî iradeyi ifade eden bu yüce güç, 1. Türkiye Büyük Millet Meclisine hâkim olarak "Millî Egemenlik" ilkesinin ana kaynağını oluşturmuş ve 1921 Anayasası bu yüce güçten esinlenerek ilk defa "Millî Egemenlik" ilkesini parlamento hayatımıza ve Türk Anayasa sistemine getirmiştir. Böylece halkın devleti kurulmuştur.

Bu yönüyle, 1. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılış günü olan 23 Nisan 1920 tarihi, yeni Türk Devletinin kuruluşunda büyük önem ve anlam taşıyan bir dönüm noktası olduğu kadar, "Millî Egemenlik" ilkesinin Türk idare sistemine girişinde en büyük esin kaynağı olması itibarıyla de demokratik hayata geçişimizin ilk önemli adımı ve hareket noktasıdır.

⁴ Mahmut GOLOĞLU, 3. Meşrutiyet, s. 168.

⁵ Samet AĞAOĞLU, Kuvay-ı Milliye Ruhu, s. 43.

NATIONAL SOVEREIGNTY

(Summary)

This article deals with the place and importance of the principle of National Sovereignty in the history of the Turkish democracy, and emphasizes the significance of the opening of the Turkish Grand National Assembly on 23rd April, 1920.